

Jelentés

Klebelsberg-ösztöndíj, Oxford–London, 2023 július

Orbán Áron

2023. júl. 2-ától egy egyhónapos kutatóúton voltam a Klebelsberg-ösztöndíj keretében Angliában. A szállásom Oxfordban volt, a kutatás fő helyszínei pedig a következők voltak: (1) az oxfordi Bodleian Libraries több könyvtára, például a Sherardian Library of Plant Taxonomy, az Old Bodleian Library, illetve a Weston Library; (2) a londoni Linnean Society könyvtára; (3) a londoni British Library. A legfontosabb általam vizsgált forrás a Clusius-kódex Sherardian könyvtárban őrzött másolata volt, ezzel kapcsolatban más forrásokat is megvizsgáltam a Sherardianban vagy más Bodleian könyvtárakban. (A leideni Clusius-kódex az európai mikológiában fordulatot jelentő, Carolus Clusius / Charles de l'Écluse által írt *Funforum in Pannoniis observatarum brevis historia* című műhöz kapcsolódik szorosan, magyarországi gombák akvarelljeit és többek közt magyar nyelvű jegyzeteket tartalmaz; már a 17. században viszonylag nagy érdeklődés övezte, és a kutatásom ehhez a recepciótörténethez is hozzá kíván járulni.) Ezenkívül a fent említett könyvtárakban olyan clusiusi forrásokat találtam – elsősorban leveleket –, amelyek tudomásom szerint eddig ismeretlenek a nemzetközi Clusius-kutatásban. Ezek egy része fontos magyar vonatkozásokat is tartalmaz, de a clusiusi leveleken kívül is találtam hungarikumokat. Az alábbiakban összefoglalom a kutatásaim jelenlegi állása szerinti főbb tudnivalókat a forrásokról (lábjegyzetekben csak a legfontosabb szakirodalmi tételekre hivatkozva); további kutatások után eredményeimet több különböző (magyar és/vagy angol nyelvű) tanulmányban kívánom közölni, illetve a Clusius magyarországi tevékenységéről szóló, készülő monográfiámba is beépítem majd az adott témához kapcsolódó újonnan talált forrásokat.

I. A Clusius-kódex oxfordi másolata

A kutatási tervben vállalt legfontosabb feladatom az oxfordi Sherardian Library MS 43 vizsgálata volt, és annak a kutatásnak a megalapozása, amely e kódex és a Clusius-kódexszel (Leiden, Egyetemi Könyvtár, BPL 303) kapcsolatos más művek összefüggéseinek feltárására irányul. Utóbbiak közül régebb óta ismert Franciscus van Sterbeeck 1675-ben kiadott *Theatrum Funforum* című alapvető mikológiai műve, amely részben a leideni Clusius-kódex illusztrációit vette át. Ubrizsy-Savoia Andrea (újra)felfedezte az ebben az időben készült brüsszeli kódexet (Belga Királyi Könyvtár, MS 15475), amely egyrészt a Clusius-kódexből átmásolt vízfestményeket, másrészt új gombák akvarelljeit tartalmazza. Ubrizsy szerint a *Theatrum Funforum* említett illusztrációi közvetlenül a Clusius-kódex alapján készültek,¹ ám fennáll az a lehetőség, hogy a brüsszeli kódex volt az illusztrációk forrása; a kérdést csak a brüsszeli kódex (és a nyomtatvány) helyszíni vizsgálata után lehet eldönteni. A másik, minket érdeklő másolatra, a Sherardian Library MS 43-ra szintén Ubrizsy hívta fel a figyelmet 2006-2007-ben, megadva röviden a kódex néhány alapvető jellemzőjét. Ez az oxfordi kódex a

¹ Ubrizsy-Savoia Andrea, "Relationship between Libri Picturati A. 16–30 and printed Renaissance botanical work; some new data on Clusius Codex and the mycological Cesi Codex", in *The Global and the Local: The History of Science and the Cultural Integration of Europe*, ed. M. Kokowski, 2008 (e-book), 625.

leideni Clusius-kódex pontos másolata, készítője igyekezett az akvarellek és nevek pontos visszaadásán túl a festmények eredeti elrendezését is megtartani; a másolatban jelentősebb eltérések csak a gombok színében mutatkoznak helyenként. Ubrizsy idézi Stephen A. Harris, az Oxford University Herbaria kurátorának összefoglalóját a kódex provenienciájára vonatkozóan, miszerint a kódex ifj. Jacob Bobart (1641–1719), az Oxfordi Botanikus Kert prefektusának hagyatékából került elő, aki esetleg apjától és a korábbi prefektustól, id. Jacob Bobarttól (1599–1680) örökölte azt.²

A 89 táblát tartalmazó, bőrkötéses kódexet megvizsgálva a leideni kódex akvarelljeinek valóban nagyon pontos másolatait láthatjuk, inkább csak a színek különböznek több helyen. A gombokhoz tartozó latin, magyar és német nyelvű jegyzeteket viszont nem mindig másolta gondosan a készítő; a német, de főleg a magyar nevek átírásában sok hiba van (utóbbira Ubrizsy is utal), néhol pedig egyszerűen elhagyja a jegyzetet a másoló. A hibák egyik nyilvánvaló oka, legalábbis a magyar gombanevek esetében, a nyelvismeret hiánya, bizonyos ortográfiai sajátosságokból pedig németalföldi anyanyelvű másolóra lehet következtetni. A fő kérdés az, hogy ki, mikor és miért készít(ethette ezt a kódexet; ebből a szempontból először is a címlap két szövegegységét kell figyelembe venni. A címlap tetején egy francia kézírásos bejegyzés szerint egy bécsi festő Batthyány Boldizsár által finanszírozott képei láthatók a kódexben, mint az a *Theatrum Fungorum*ból tudható; valóban tudható és a szakirodalomban is ismert (bár magának a festőnek a kiléte bizonytalan), hogyan festtette meg a gombaakvarelleket a magyar főúr, ezek egy része alkotja a Clusius-kódexet. A címlap közepén nagy betűkkel, *textualis formata* írással szerepel a cím, *Liber fungorum depictorum Caroli Clusii*, és a folytatás szerint e könyvet Arnoldus Syentől (Seien) kérte kölcsön Sterbeeck, hogy a *Theatrum Fungorum* forrásául szolgáljon; ez az információ is ismert a *Theatrum Fungorum*ból. Mindkét címlapszöveg az 1675-ös nyomtatványra utal tehát, így 1675-nél nem régebbiek, és aligha lehetnek egyidejűek a kódex képeivel, hiszen éppen a képekről (ennek az oxfordi kódexnek a képeiről!) állítja a latin szöveg, hogy a *Theatrum Fungorum* forrásai. A különös címadás legkézenfekvőbb magyarázata az, hogy a cím írója nem ismerte a Clusius-kódexet, így erről az oxfordi másolatról hitte azt, hogy a *Theatrum Fungorum* alapja volt.

Mikor, hol készülhetett a kódex érdemi része, az akvarellgyűjtemény a furcsa magyar gombaneveket tartalmazó jegyzetekkel? Valószínűleg nem egy Sterbeeck által készített másolatról van szó, hiszen ismert a szinte biztosan általa készített és az oxforditól némileg különböző stílusú brüsszeli másolat. Ezen a ponton érdemes jobban megvizsgálni a kódex „bobarti” provenienciáját. Ami az idősebb Bobarttól tudható, jól összefoglalja egy tanulmányában Karin Seeber;³ ebből számunkra most a következők fontosak. Egy brémai-danzigi gazdag kereskedőcsalád tagja volt Jacob Bobart (eredetileg Bobert), aki holland nyelvtudással és kiváló németalföldi kapcsolatokkal rendelkezett az angliai kapcsolatokon túl; gazdagsága, kapcsolatai, szervezőkészsége miatt is kapta meg a nem sokkal korábban létesült Oxfordi Botanikus Kert prefektusi posztját 1640 körül. 1677-es végrendeletében idősebb fiára, Jacobra hagyta könyvei felét, míg másik felét Tilemann nevű fiára. Mivel az oxfordi kódex ifj. Jacob hagyatékából származik, könnyen lehet, hogy azt apjától örökölte.

² Ibid., 626.

³ Karin Seeber, “Jacob Bobart (1596–1680): First Keeper of the Oxford Physic Garden”, *Garden History* 41/2 (2013), 278–284.

Fennmaradt ifj. Jacob könyveinek a halála előtt, 1715-ben készült katalógusa is, ebben is számos kontinentális, azon belül német, németalföldi kiadású könyv volt. A Seeber által hivatkozott fő forrásokat – id. Jacob végrendelete, „Bobartiana papers”, ifj. Jacob könyvkatalógusa – magam is átnéztem, és ezek alapján megerősíthetem Seeber fenti következtetéseit; a könyvkatalógus alapján ifj. Jacobnak Clusiustól megvolt a *Pannon flóra* és a *Rariourum stirpium historia* (benne a *Fungorum historiával*), Sterbeecktól pedig a *Theatrum Fungorum*. Mindezek a források és id. Bobart németalföldi kapcsolatai, illetve az a tény, hogy a híres leideni botanikus kert és prefektusának, Clusiusnak az életműve nyilvánvaló mintát szolgáltatott a „felvirágoztatásra” váró oxfordi botanikus kert számára, valószínűvé teszik, hogy az oxfordi kódexet id. Jacob Bobart készíttethette úgy, hogy holland/flamand anyanyelvű megbízottja lemásolta a Clusius-kódexet Leidenben; ezt a munkahipotézist további kutatásnak kell alátámasztania. Az 1648-ban id. Jacob által kiadott *Catologus [!] plantarum Horti medici Oxoniensis* például össze lehetne vetni a leideni kert 1594-es, ma is Leidenben őrzött katalógusával. Új források, pl. bobarti levelek is előkerülhetnek a témához kapcsolódóan. (Stephen A. Harrisszel magam is konzultáltam, újabb adat Ubrizsy tanulmánya óta nem került elő az oxfordi kódexről. Átnéztem a releváns Clusius-művek Sherardian Library-ban fennmaradt példányaait is, de nem tartalmazznak a téma szempontjából fontos bejegyzéseket.)

Általában szükséges lenne minél pontosabban tisztázni az összefüggésrendszert a leideni, brüsszeli, oxfordi kódexek és a sterbeecki *Theatrum Fungorum*, illetve a clusiusi *Fungorum historia* között; a brüsszeli kódexet csak a helyszínen, míg a leideni botanikus kert katalógusát és egyéb kisebb forrásokat, illetve a releváns szakirodalmat a Leideni Egyetemi Könyvtárában lehet tanulmányozni, tehát egy újabb, ezúttal németalföldi kutatóutat tervezek. A kutatási eredményeket egy nagyobb tanulmányban szeretném majd összefoglalni (legalább angolul), a magyarországi vonatkozásokat pedig beépíteném a készülő Clusius-monográfiámba, amelyben Clusius magyarországi tevékenységét foglalom össze, és amelyben a gombászati műveknek külön fejezetet szentelek.

II. Új clusiusi források

A már említett könyvtárakban kutatva több új clusiusi forrást találtam, elsősorban Clusiushoz írt leveleket vagy levélrészleteket; ezek többségében latin nyelvűek, autográfok vagy másolatok, különböző kéziratgyűttesekben. E forrásokról (ahogy az I. egységben említett források érdemi részéről is) digitális fotókat készítettem, amelyeket szükség esetén rendelkezésre tudok bocsátani.

1. (a-c) Új clusiusi levelek a Linnean Society Ward-gyűjteményében. Nathaniel Bagshaw Ward (1791–1868) angol orvos és botanikus a Linnean és a Royal Society-nek is tagja volt; elsősorban kora újkori vagy 19. századi, valamiképpen természettudományos és angol vonatkozású leveleket gyűjtött össze Európa több országából. A gyűjteményt a kéziratgyűttes elején található levelek szerint (f. 1) Ward rokonai adományozták annak halála után a Linné Társaságnak. Clusiustól három, a szakirodalomban eddig ismeretlen levél is található, de a korabeli *res publica litteraria* más tagjaitól is fennmaradtak levelek a gyűjteményben.

a. f. 15: Ifj. Joachim Camerarius levele Clusiushoz, 1584. febr. 20. A levél már csak azért is értékes, mert míg a Clusius Camerariushoz írt leveleiből csaknem kétszázat ismerünk, a fordított irányú levelezésnek csak egy tucatnyi darabja ismert. A szóban forgó levél válasz Clusius 1583 nov. 28-i levelére (tematikailag is kapcsolódik hozzá: a *Pannon flóra* megjelenése, botanikai küldemények, háborús hírek stb.). Különös értékét az adja, hogy Camerarius elküldött csatolmányként egy magyar növénynevekből álló listát (*Nunc volui tecum communicare nominum Ungaricorum catalogum...*), hogy Clusius kiegészíthesse a *Pannon flóra*, illetve az ugyanabban az 1583-as kötetben megjelenő *Stirpium Nomenclator* magyar növényneveit. 1584 márc. 20-i válaszlevelében Clusius meg is köszöni az értékes küldeményt, és kifejti, hogy a lista neveinek egy részét fel tudta használni. A csatolmány maga nem maradt fenn, és további kutatást igényel, hogyan juthatott egy ilyen listához Camerarius, hogyan használta fel Clusius a neveket stb.; a magyar növénynevek ügye még számos későbbi clusiusi forrásban előkerül.⁴

b. f. 19: Rembert Dodoens (Dodonaeus) levele Clusiushoz, 1567. febr. 19. A holland botanikus Clusiusszal való levelezéséből csak későbbi darabokat ismertünk eddig. E viszonylag rövid levél főleg botanikai témákat érint.

c. f. 27 Georg Marius levele Clusiushoz, 1601 dec. 11. A német természettudósnaak eddig csak két 1588-as Clusiushoz írt levele volt ismert. A szóban forgó levélben Marius elsősorban Clusiusnak az azévből, 1601-ben megjelent nagy összefoglaló művére, a *Rariorum stirpium historiára* reflektál, és számos kortársukhoz hasonlóan ő is versben ünnepli a németalföldi tudóst. Egyelőre nincs nyoma annak, hogy a négysoros epigramma (inc. *Clusinis populis Bellonae gloria claris*) megjelent volna bárhol is később.

2. Új clusiusi levélrészletek (illetve versek) a British Library Sloane 2764 kéziratában. A kézirat elsősorban 16-17. századi nyugat-európai versek vagy a szerzőikkel kapcsolatos források gyűjteménye, és több olyan clusiusi forrás is előfordul benne, amelyet a kutatás eddig nem vett figyelembe.

(2. a-b) f. 14v: Két, Clusius által leírt francia vers. Clusius költészettel, főleg anyanyelvi költészettel való kapcsolata tudomásom szerint nem került még terítékre a kutatásban. A gyűjtő itt egyrészt egy clusiusi autográfok közt talált (*Repertum inter schedas Caroli Clusii...*) ismeretlen szerzőjű, 24 soros francia verset írt át. Alatta pedig egy valószínűleg maga Clusius által írt (és a gyűjtő által a fentihez hasonló módon átírt) négysoros francia epigramma található (inc. *Je me puis comparez au Chasseur icy paints*), amelyet (mint a vers tartalmából kiderül) Clusius egy „özvegy” által kapott képre írt rá. A kép egy vadászjelenetet ábrázolt.

(2. c-j) A gyűjtemény 22. foliójára számos Clusiushoz írt levélből írt át részleteket a gyűjtő (a forrásegyüttes címe: *Excerpta quaedam ex literis quorundam ad Car. Clusium*); láthatóan hasonló módon fért hozzá clusiusi autográfokhoz, mint a fenti versek esetében. A nyolc kiírt részlet alapján egyrészt maga Clusius, másrészt az ő korának érdekesebb történetei, esetleg versei érdekelték a gyűjtőt.

⁴ Lásd Orbán Áron, “A magyar növénynevek szerepe Carolus Clusius tudományos célkitűzéseiben”, in *Betegség és gyógyulás a kora újkori irodalomban (1450–1760)*, szerk. Draskóczy E., Etlinger M. (Budapest, Reciti, 2022).

- c. f. 22r, 1. egység: részlet Willemine van der Aa Clusiushoz írt 1576 márc. 13-i francia leveléből egy kortárs eseményről: II. Miksa császár lányának egy hatalmasra hízott ökröt mutatnak Franciaországban. Ez egy 1526-os hasonló eseményre emlékeztet, az ez utóbbiról szóló nyolcsoros francia verset is leírta a gyűjtő.
- d. f. 22r, 2. egység: részlet Jean de Brancion (Clusius mecheleni patrónusa 1568 és 1573 között) végrendeletének egy olyan részéből, amelyben a főúr Clusiusra hagy néhány dolgot. Az idézetet bevezető, átvezető és záró mondatot latinul írta a gyűjtő (megadja Brancion halálának dátumát is, 1575 febr. 18). Az idézetben, a flamand végrendeletből vett több soros szövegben főleg pénzadományokról esik szó, Clusius részére is.
- e. f. 22r, 3. egység: Gian Vincenzo Pinelli Clusiushoz írt levele egy részének rövid összefoglalása, miszerint Rembert Dodoens fiának tetszik az a (vergíliusi) sor, hogy *Si possem vellem pro potu vendere pellem*. (Pinelli és Clusius levelezéséből rengeteg levél ismert, ezt a részletet egyikben sem találtam).
- f. f. 22r, 4. egység: részlet Georg Purkircher Clusiushoz írt 1576 december 9-i, Pozsonyban kelt latin leveléből. Clusius a bécsi időszakában kapcsolatban állt a pozsonyi orvos-botanikus-humanista Purkircherrel, aki botanikai és egyéb küldemények mellett több magyarországi történetet is megosztott németalföldi kollégájával; itt is egy történetet olvashatunk abban a formában, ahogy a pozsonyi tudóshoz eljutott egy „boroszlói barátjától”. Lipcsében egy kereskedő házában 16 éve volt a falon egy szarvasagancs, és most elkezdett ömleni belőle a vér. Megbízható embertől származik a történet, de Clusius a bécsi kereskedőknél is utánakérdezhet.
- g. f. 22r, 5. egység: részlet Georg Purkircher Clusiushoz írt, 1576 jún. 24-i Pozsonyban kelt latin leveléből. Egy újabb történet: a budai pasa Vácon kikötetett tíz egri foglyot, és rájuk szabadított egy oroszánt, de az csupán játszadozott az első fogollyal, majd inkább egy törököt támadott meg. A törökök könyörögtek, hogy eresszék szabadon a magyar foglyot, és ebbe a pasa beleegyezett. Ez a történet a magyar történelem, végvári élet szempontjából is érdekes és akár forrásértékű. Clusiust is érdekelte, és továbbmondta ifj. Joachim Camerariusnak:⁵ eddig csak ez utóbbiból, egy 1576 június 26-i levélből ismertük a sztorit, most előkerült a purkircheri „eredetije” is. Clusius a maga levelében Purkircher által elmesélt és nemrég történt esetként utal a történetre, és a két változat szinte szó szerint megegyezik. A gyűjtő a levélrészletet (mint az előzőt is) mint *Conradus Purkirchner* levelét vezeti be, ám az imént vázolt kontextus miatt biztos, hogy Georg Purkirscherről van szó, a gyűjtő rosszul oldhatta fel a nevet.
- h. f. 22r, 6. egység: három francia bejegyzés egy-egy korabeli természeti katasztrófáról: egy 1580 áprilisi németalföldi földrengésről; ugyanebben az évben egy hosszú fagyos időszakról; és egy 1590-es bécsi földrengésről. Ezeket is legalább részben clusiusi levelekből írhatta ki a gyűjtő: az elsőnél hozzáteszi, hogy F. Raphelengius is látta az eseményt, a másodiknál pedig azt, hogy „ahogy Boisot írja Clusiushoz”.
- i. f. 22v, 1. egység: részlet Didier Rouger frankfurti könyvkereskedő Clusiushoz írt 1603. május 6-i francia leveléből Rouger apósáról és annak rossz egészségi állapotáról.

⁵ Lásd Orbán Áron, „Clusius, Ellebodium and Purkircher: A Cross-Section of Humanist-Naturalist Cultural Exchange Between Vienna and Pozsony”. *Erudition and the Republic of Letters* 8 (2023), 27.

j. f. 22v, 2. egység: részlet Didier Rouger Clusiusához írt 1608 március 20-i (vagy 29-i) francia leveléből, egy nagyon hideg télről abban az évben Lorraine-ben. A levélíró egy történetet is leír egy szegény kolduló családról, amelynek csak a vak családfője élte túl a telet.

3. (a-b) Clusius *album amicorum*okba tett bejegyzései.

A kutatásban egyre nagyobb figyelem fordul az *album amicorum*ok (a magyar szakirodalomba is átment kifejezéssel *Stammbücher*) felé, aminek egyik oka az, hogy a beírt szövegek vagy vizuális elemek fontos forrásai lehetnek az album tulajdonosa vagy akár a bejegyző életrajzának és kapcsolati hálójának. A század végére már nemzetközi hírnévnek örvendő Clusius sokan felkeresték; *album amicorum*okba tett bejegyzéseire jó példát nyújt a két alább megjelölt, angliai könyvtárakban fennmaradt forrás egy-egy bejegyzése.

(a) Emanuel van Meteren (1535–1612) flamand történész és a németalföldi kereskedők konzulja volt Londonban; a bodleian-beli Douce gyűjteményben fennmaradt albuma számos 1575 és 1609 közti, sokszor gyönyörűen kidolgozott bejegyzést tartalmaz, főleg németalföldi és angliai hírességektől. A 40. főlíon Clusius 1575-ös Martino Rota-féle portréja van beragasztva; az 1579 szeptember 8-ára Londonra datált rövid autográf bejegyzésben Clusius utal a barátságukra és Metereen érdemeire.

(b) A híres osztrák nemesi családból származó Otto Heinrich von Herberstein (1590–1634) albumát a British Library-beli Egerton gyűjtemény őrzi; Clusius élete utolsó évében, 1609 jan. 28-án Leidenben írt bele egy sztenderd latin bejegyzést.

III. Hungarikumok (átfedésben a II. egységgel)

A II. egységben bemutatott források némelyike fontos magyar vonatkozással bír, így hungarikumnak minősül. A Joachim Camerarius által a Clusiusához írt levélben (II.1.a = III.1) említett, magyar növényneveket tartalmazó katalógus egy eddig nem ismert forrás, a róla szóló adatok fontosak lehetnek a clusiusi életmű és a magyarországi tudománytörténet szempontjából. A két, Pozsonyban kelt 1576-os levélrészlet pedig (II.2.f-g = III.2-3) Purkirchertől, egy jelentős magyarországi orvos-humanistától származik. Ezeken a clusiusi kéziratokon túl is találtam (teljesen más témájú) hungarikumokat, mégpedig magyarországi szerzőktől származó levelet, illetve verset:

- (III. 4) Toldy Ferenc levele Thomas Bellhez, 1858 március 1. A Linnean Society könyvtárának egy vegyes leveleket tartalmazó gyűjteményében található a levél, amelynek kontextusa röviden az, hogy a Magyar Tudományos Akadémia szeretné felvenni a kapcsolatot a londoni Linné Társasággal és együttműködni vele. Az egy oldalas autográf latin levél szerint Toldy Ferenc (Franciscus Toldy), az MTA titkára, a Kisfaludy Társaság igazgatója úgy értesült a Londonba kiküldött Balogh Páltól (Paulus Balogh), hogy a Linné Társaság az MTA hivatalos kérésére szívesen felveszi a kapcsolatot a magyar intézménnyel; ennek megfelelően Toldy Ferenc kéri az együttműködés megkezdését, és jelzi a levélben számos publikáció elküldését. (A gyűjtemény következő főlíója egy egyoldalas, magyar és angol nyelvű nyomtatvány, amelyben az MTA könyvek küldéséről értesíti a címzettet; Toldy Ferenc írta alá, a kézzel beírt dátum 1861. dec. 17. Egy kéziratos angol nyelvű margóbejegyzés szerint a Linné Társaság megkapta a küldeményt és 1862. márc. 12-én válaszolt rá.)

- (III. 5) Johannes Klau epigrammája Heinrich Spielmannhoz, 17. sz. vége vagy 18. sz. eleje. A vers Thomas Tanner bodleian-beli gyűjteményének egy vegyes verseket tartalmazó kéziratában található. Kevés tudható a vers szerzőjéről, a nyilvánvalóan erdélyi szász *Johannes Klau Transylvanus*ról. Az egyoldalas, kéziratoss latin vers alá írt szöveg szerint a jezsuiták üzték el őt, a ferencest „Ausztriából”, és most támogatásért fordul Heinrich Spielmannhoz. Spielmann, az oberscheldeni nemes „lovag” (*eques*) 1706-ig élt, ez a vers terminus ante quem-je. A hat disztichonból álló epigrammában (tit. *Ad clarissimum... Dominum Henricum Spilmanum...*, inc. *Cui tribuit princeps equitis memorabile nomen*) a szerző kérleli Spielmannt, mint erényes lovagot, hogy fogadja be, támogassa őt, a száműzöttet.

IV. Gyakorlati észrevétel a Klebelsberg-ösztöndíjjal kapcsolatban

Nagy köszönettel tartozom a Klebelsberg-ösztöndíj szervezőinek, az ösztöndíjat biztosító intézményeknek, hogy részt vehettem ezen az élményekben gazdag angliai kutatóúton. Ugyanakkor némileg alulfinanszírozottnak látom az ösztöndíjat olyan nyugat-európai kutatóutak esetében, amilyen ez az angliai út is volt. Az én esetemben az egy hónapra kapott 650.000 Ft a szállásra sem volt elég; a megélhetési, kutatási költségeket jelentős részben a saját pénzemből kellett fedeznem (úgy is, hogy a repülőjegyemet egy kiküldetés keretében a munkáltatóm, a Tokaj-Hegyalja Egyetem állta). Európában, főleg Nyugat-Európában már nagyon magas az olyan szállások rövid távú (1-2 hónapos) bérleti díja vagy költsége, amelyek még elfogadhatók középkorú vagy idősebb kutatók számára; egy ilyen szállás átlagos ára az egyéb megélhetési költségekkel együtt már nem áll arányban a Klebelsberg-ösztöndíj jelenlegi rendszerében kapott ösztöndíjjal. Lehet, hogy ez a rendszer az anyagiak tekintetében felülvizsgálatra szorul; érdemes lenne például megfontolni, hogy a környező országok / egyéb országok megkülönböztetés helyett észszerűbbnek tűnik valamilyen Nyugat- és Kelet-Európa (általában a „nyugati” országok / nem nyugati országok) közötti megkülönböztetést tenni, és a nyugatabbi kutatóutakat olyan mértékű ösztöndíjjal támogatni, amely valóban nagyrészt fedezi a kutatás költségeit.